

С.Ф. Легенчук, д.е.н., проф.

О.В. Олійник, д.е.н., проф.

Т.О. Завалій, PhD

Державний університет «Житомирська політехніка»

Інституційне сигналізування за допомогою ESG звітності

Проаналізовано сучасні тенденції розвитку системи звітування в умовах розвитку інституційних основ діяльності підприємств на засадах сталого розвитку. Обґрунтовано доцільність використання сигнальної теорії для більш ґрунтовного розуміння процесів взаємодії підприємства зі стейкхолдерами. Проведено історичний аналіз використання сигнальної теорії в бухгалтерському обліку. На основі аналізу праць вчених-обліковців виокремлено три основні напрями застосування сигнальної теорії в бухгалтерському обліку (при виборі методів обліку; при розкритті додаткової інформації про фінансову ефективність; при розкритті додаткової облікової інформації про сталий розвиток). Розкрито теоретичні засади сигнальної теорії як засобу пояснення взаємодії підприємства зі стейкхолдерами за допомогою розкриття ESG звітності. Розроблено та проаналізовано механізм інституційного сигналізування за допомогою ESG звітності в сигнальному середовищі. Названо недоліки застосування сигнальної теорії для аналізу процесів оприлюднення ESG звітності у випадках маніпулювання показниками та їх фальсифікації. Обґрунтовано причини необхідності розвитку сигнальної теорії в напрямі подолання проблеми надання підприємствами фальшивих сигналів за допомогою ESG звітності.

Ключові слова: сигнальна теорія; інституційне сигналізування; ESG звітність; Цілі сталого розвитку; інформаційна асиметрія.

Постановка проблеми. В умовах сьогодення можна чітко констатувати факт виникнення кардинальних змін у системі звітування підприємств, які були зумовлені поступовим переходом від стокхолдерського (акціонерного) до стейкхолдерського підходу щодо організації та порядку її формування. Застосування стейкхолдерського підходу передбачає, що у сучасних умовах діяльність компаній є важливою не лише з позиції генерування фінансових результатів для акціонерів, а й з позиції впливу на суспільство, що закономірно викликає необхідність розкриття інформації про результати та наслідки діяльності суб'єктів господарювання відносно внутрішнього та зовнішнього середовищ (соціального, екологічного тощо).

Після запровадження Організацією Об'єднаних Націй 17 Цілей сталого розвитку, що були опубліковані в документі «The 2030 Agenda for sustainable development» [15], були більш чітко окреслені напрями та сфери діяльності, в розрізі яких підприємства мають розкривати інформацію, що загалом характеризуватиме їх дії, ініціативи, наміри та намагання забезпечити досягнення Цілей сталого розвитку. Таким чином, з формуванням і розвитком інституційних засад, які були сформовані в результаті тривалого діалогу з провідними представниками бізнесу, у стейкхолдерів почали змінюватися пріоритети щодо сприйняття діяльності компаній та їх ролі в функціонуванні суспільства. В результаті, окрім інформації про фінансову ефективність компаній, для стейкхолдерів все більшого значення почало набувати їх розуміння того, яким чином компанії забезпечують досягнення Цілей сталого розвитку: як вони ставляться до своїх працівників і яким чином побудовані їх системи управління; яким чином вони сприяють вирішенню соціальних та екологічних проблем, провітання громад та підвищенню суспільного добробуту загалом; та чи розширюють вони можливості вибору та свобод людей.

Для донесення до стейкхолдерів інформації про роль підприємств у досягненні Цілей сталого розвитку активно використовуються різні засоби її додаткового розкриття (обов'язкові та добровільні). Одним із таких варіантів є ESG звітність, яка оприлюднює деталізовану інформацію про соціальну та екологічну ефективність компанії, а також про систему її корпоративного управління.

Використання ESG звітності дозволяє:

- з одного боку, в більш прийнятному та розширеному вигляді надавати інформацію про стан і результати соціальних та екологічних впливів підприємства, етичні аспекти діяльності, корпоративну політику, розширюючи інформаційний простір для прийняття більш ефективних управлінських рішень:

- з іншого боку, через організаційну легітимацію і налагодження конструктивного діалогу зі стейкхолдерами для зменшення їх тиску та претензій позитивно впливати на економічну ефективність підприємства та зменшення витрат на залучення додаткового капіталу.

Для більш ґрунтовного розуміння процесів, яким чином підприємства взаємодіють зі стейкхолдерами, впливаючи та змінюючи їх ставлення за допомогою оприлюднення ESG звітності, вчені використовують

різноманітні теорії – стейкхолдерська теорія, легітимаційна теорія, агентська теорія, сигнальна теорія тощо. Кожна з таких теорій, виходячи з наявного в її розпорядженні інструментарію, дозволяє з різних сторін та точок зору пояснити та передбачити розвиток ESG звітування. Виходячи з того, що в більшості країн світу практики розкриття інформації про діяльність підприємства за допомогою ESG звітності переважно не набули жорсткої регламентації та характеризуються високим рівнем лібералізму щодо її обсягів та наповнення, то для обґрунтування особливостей практик ESG звітування підприємств та їх ролі в забезпеченні інформаційних потреб стейкхолдерів важливе місце займає сигнальна теорія. Відповідно використанню її положень для аналізу взаємодії між менеджментом підприємства та стейкхолдерами через розкриття ESG звітності має приділятися особлива увага вчених.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Застосування сигнальної теорії в економічній науці передусім відбувалося завдяки дослідженням відомих вчених-економістів – М.Спенса, Дж.Акерлофа, Дж.Стігліца, Ю.Фама, Б.Холмстрома, які досліджували ринки з асиметричною інформацією та пропонували варіанти, що забезпечують її зменшення.

Загальним питанням використання сигнальної теорії в бухгалтерському обліку присвятили свої праці Дж.Ааль-Ейс, Л.Біні, Т. Ван Зійл, Р.З. Венг, А.Гаеремінк, Б.Зизнарська-Дворчак, Р.Лефтівч, Р.Д. Морріс, Дж.Франческо, Д.Франческо, К.О' Хогартейг, Р.Хольтхаузен, К.Хуссейні. Аналіз особливостей розкриття додаткової облікової інформації про досягнення підприємством Цілей сталого розвитку із використанням ESG звітності, за допомогою якої здійснюється інституційне сигналізування стейкхолдерам, розкрито в дослідженнях М.Амаї, Дж.Бергера, М.Белуччі, Л.Біні, В. Ван Зійла, К.Вестманна, Т.А. Дженкіна, П.Дж. Келлері, Дж.Корбетта, Й.Куеро, М.Лопеса-Сантамарії, В.Мароуна, Л.Моратіса, Дж.Ніколо, Дж.Перкінса, Л.Сімоні, Дж.Уебстера, М.Хінестрози та ін.

Серед українських дослідників окремі питання сигналізування за допомогою облікової інформації висвітлені в дослідженнях вчених, які займалися питаннями побудови комунікаційної теорії обліку, зокрема В.П. Гринь, О.А. Лаговської, В.В. Муравського.

Метою статті є обґрунтування сутності сигнальної теорії розкриття інформації за допомогою ESG звітності.

Викладення основного матеріалу. В економічних науках наукове оформлення сигнальної теорії розпочинається від публікації М.Спенса «Сигналізування на ринку праці» (1973 р.) [14], де автор наголосив на доцільності використання такого нового для економістів поняття, як «сигналізування ринку», та обґрунтував його корисність для аналізу та інтерпретації ринкових сигналів суб'єктам інвестування в умовах невизначеності. Автор дослідив явища невизначеності та асиметрії на ринку праці, обґрунтував сигнальну рівновагу як теоретичну основу для пояснення ролі сигналів у протіканні ринкових та квазіринкових явищ, що стосуються ринку праці. Виходячи з положень сигнальної теорії, для забезпечення впливу на суб'єкта прийняття рішень має враховуватися рівень розвитку сигнального середовища (здатність усунення інформаційної невизначеності за допомогою сигналів) та використовуватися різний набір сигнальних інструментів як засобів інформаційного впливу.

Сигнальна теорія входить до складу фундаментальних основ економічної науки, положення якої сприяють вирішенню проблеми асиметричності інформації, що виникають на різних видах ринків. Окремі її елементи та узагальнення входять до складу сучасних неінституційних теорій: теорії трансакційних витрат, агентської теорії, теорії контрактів. В основу сигнальної теорії покладено ідею асиметричності інформації, що виникає між суб'єктом, що приймає рішення відносно іншого суб'єкта, якого стосується це рішення. Так на рівні окремої організації її керівництво зазвичай має більш точну та ширшу за обсягом інформацію про стан та результати її функціонування, ніж її стейкхолдери, оскільки вона генерується всередині організації, і лише частина з такої інформації оприлюднюється.

За браком інформації суб'єкт прийняття рішень може ухвалювати неефективні рішення, що негативно впливатиме на функціонування ринків, наприклад, буде спричиняти їх звуження. Такий приклад навів Дж.Акерлоф за допомогою аналізу ринку «лимонів». Відповідно окремі учасники ринку, яких стосуються такі рішення, намагаються за допомогою сигналізування зменшити рівень інформаційної асиметрії порівняно з суб'єктами прийняття рішень. Таким чином, метою сигналізування є зменшення інформаційної невизначеності у суб'єкта прийняття рішення за допомогою здійснення певних дій, що передбачають розкриття інформації іншим учасникам взаємовідносин. Наприклад, на ринку освітніх послуг оприлюднення закладом освіти інформації про входження до національних та міжнародних рейтингів є сигналом про якість впроваджених бізнес-процесів та високий рівень залучених до надання освітніх послуг викладачів.

Мінімізація інформаційної невизначеності через сигналізування передбачає понесення сигнальних витрат, обсяг яких зростає із необхідністю посилення потужності сигналу, який використовується. Тому для досягнення позитивного ефекту від сигналізації необхідно мати та вміти використовувати інструменти сигналізування, які забезпечать донесення сигналу до приймача з відповідним рівнем аперцепції (здатності сприймати сигнал), та загалом дозволять одержати зменшення інформаційної асиметрії в такому обсязі, що перевищуватиме понесені сигнальні витрати. Також важливими є форма та тип сигналу, вибір

яких має бути здійснений, виходячи з особливостей інформаційного середовища, в якому функціонують суб'єкти прийняття рішень, щоб через донесення нової релевантної та достовірної інформації змінити їх поведінку. Так для організацій сигналом може бути не лише додаткове розкриття інформації про різноманітні аспекти діяльності підприємства, а також і здійснення фізичних дій – виплата дивідендів, підвищення заробітних плат та премій, застосування агресивної облікової політики тощо, які можуть сприйматися стейкхолдерами та впливати на їх рішення і поведінку. Результатом позитивного сигналізування можуть стати зміни в функціонуванні ринків, їх структуризація, підвищення репутації та покращення рівня довіри до відправника сигналу, зміна поведінки учасників ринку, що приймають рішення на основі інформаційного середовища, в якому зменшився рівень невизначеності та асиметрії.

Натхненні ідеями М.Спенса та дієвими прикладами застосування сигнальної теорії у сфері менеджменту, вчені-обліковці, починаючи з 1980-х років, почали використовувати її для пояснення потенційних переваг застосування інших способів та інструментів розкриття облікової інформації стейкхолдерам, які не належали до традиційної фінансової звітності. Результатом чого стала поява значної кількості інтерпретацій використання сигнальної теорії в бухгалтерських наукових дослідженнях, які конкурували з іншими панівними теоріями – комунікаційною, стейкхолдерською, легітимізаційною.

На сьогодні сигнальна теорія широко використовується в дослідженнях з бухгалтерського обліку для пояснення причин і способів обов'язкового та добровільного розкриття додаткової облікової інформації різних видів, обрання окремих методів та механізмів реалізації облікової політики (бухгалтерський вибір, бухгалтерський консерватизм), за допомогою яких менеджмент може сигналізувати стейкхолдерам про дії, результати та наміри підприємства, а також про зафіксовані в бухгалтерській звітності дії менеджменту, зокрема, виплачені акціонерам дивіденди. За Р.Д. Моррісом, сигнальна теорія дозволяє побудувати інформаційний міст між підприємством і стейкхолдерами [11, с. 48], де формалізована облікова інформація розглядається як сигнал. Сигналізування за допомогою додаткового розкриття облікової інформації різного виду та різними способами (наказ про облікову політику, додаткові спеціалізовані звіти, розширені примітки до фінансової звітності тощо) дозволяє зменшити проблему інформаційної асиметрії на ринку капіталу, внаслідок існування якої постачальники капіталу не можуть приймати обґрунтовані інвестиційні та позикові рішення.

Сигнальна теорія частково перетинається з положеннями позитивної теорії обліку (Р.Уоттс, Дж.Циммерман), що вивчає явище інформаційної асиметрії в контексті генерування інформації системою обліку та описує причини здійснення менеджерами підприємства опортуністичної поведінки за допомогою трьох гіпотез: 1) гіпотеза преміальних планів; 2) боргова гіпотеза; 3) гіпотеза політичних витрат [18, с. 138–140]. Внаслідок цього Р.Хольтхаузен та Р.Лефтівч [7, с. 115], виходячи з положень сигнальної теорії, вирішили доповнити позитивну теорію сигнальною перспективою, виходячи з якої вибір методів обліку є способом інформування стейкхолдерів про політику управління фінансовими результатами підприємства. Зі свого боку, Б.Зизнарська-Дворчак [19, с. 161] також зараховує сигнальну теорію до індивідуальних позитивних теорій, що пояснюють розвиток системи обліку в сфері сталого розвитку, зокрема, описує роль нефінансової звітності в мінімізації інформаційної асиметрії між менеджерами та зовнішніми стейкхолдерами.

Таким чином, як окремий напрям розвитку сигнальної теорії в обліку можна виокремити сигнальну роль вибору методів обліку або облікового консерватизму на ринках капіталу з асиметричною інформацією. У подібних дослідженнях, що проводилися Р.Д. Моррісом [11], А.Гаеремінк [6], Р.З. Венгом, К.О' Хогартейгом, Т. Ван Зійлом [17], пропонують розглядати результат вибору методів обліку, що закріплюється в обліковій політиці підприємства як сигнал для постачальників капіталу, за допомогою якого підприємства передають для них інформацію про ризики здійснення інвестицій або надання позики до моменту реалізації інвестиційного проєкту або укладання позикової угоди. Більш або менш консервативний варіант облікової політики є індикатором, що характеризує рівень ризику інвестицій або надання позики, які можуть використовувати учасники ринку капіталу в процесі прийняття рішень та для коригування власної поведінки. Інформаційна асиметрія на ринках капіталу може бути зменшена за умови забезпечення вищого рівня сигналізування про вибір методів обліку на підприємстві.

Іншим напрямом розвитку бухгалтерського обліку на основі сигнальної теорії є формування сигналів у вигляді інформації про фінансову ефективність підприємства, що переважно спрямована на потенційних інвесторів. Він дозволяє пояснити причини добровільного розкриття підприємствами додаткової інформації про здійснені дивідендні виплати (дивідендна сигнальна теорія), деталізовані фінансові показники, похідні фінансові показники, які більш всеохоплююче дозволяють пояснити процес створення вартості на підприємстві та висвітлити перспективи його розвитку. Таким чином, добровільне розкриття інформації про фінансову ефективність сигналізує про перспективи підприємств, впливаючи на рішення та поведінку інвесторів щодо вкладення капіталу. Наприклад, Л.Біні, Дж.Франческо та Д.Франческо [2] встановили, що найприбутковіші компанії розкривають більше показників прибутковості, сигналізуючи про свої успіхи для збільшення обсягу використовуваного капіталу, а К.Хуссейні та Дж.Ааль-Ейса [8, с. 452]

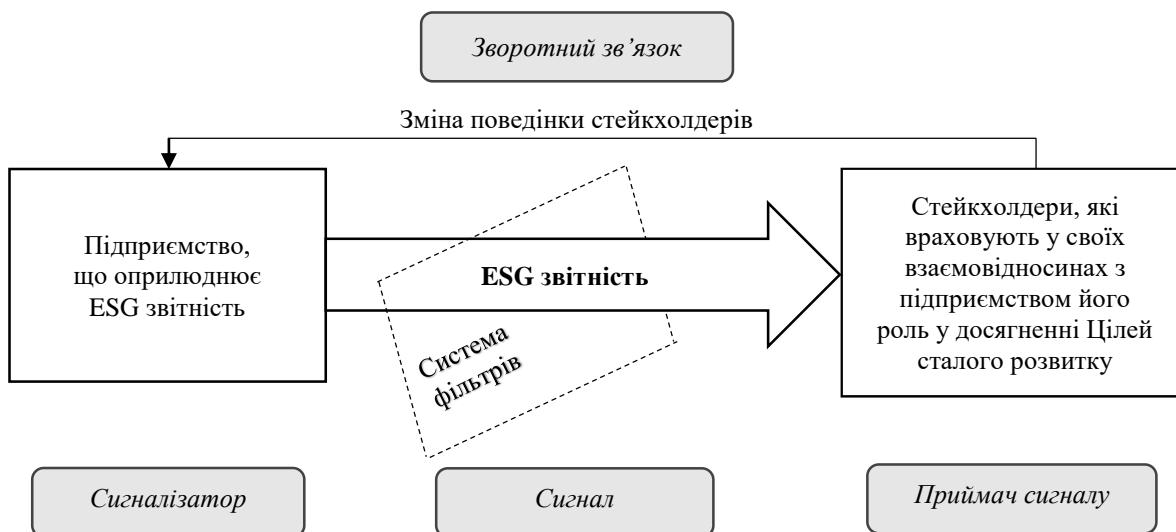
виявили, що компанії зі зростаючим рівнем перспективної інформації в описах річних звітів мають аномальні прибутки в наступних звітних періодах, що є свідченням того, що добровільне розкриття інформації є важливим механізмом сигналізування про майбутні прибутки компанії.

Найактуальнішим напрямом застосування сигнальної теорії в бухгалтерському обліку на сьогодні є опис причин та порядку розкриття додаткової облікової інформації про різноманітні аспекти функціонування підприємства, якої потребує значна кількість стейкхолдерів, що висувають до підприємств вимоги орієнтації на досягнення Цілей сталого розвитку. Сигнальна теорія набула актуальності в аналізі практик сталого розвитку та для пояснення поширення нефінансової звітності лише в два останні десятиліття (В. Ван Зійл, К.Вестманн та В.Мароун [16, с. 74], М.Лопес-Сантамарія та ін. [9]), що свідчить про перспективність розширення напрямів її застосування у зв'язку з розвитком інструментарію звітування про сталий розвиток. Різні види спеціалізованих звітів, за допомогою яких оприлюднюється така інформація (ESG звітність, інтегрована звітність, звітність про сталий розвиток, звітність про корпоративну соціальну відповідальність, нефінансова звітність тощо), є сигналами, що спрямовуються на стейкхолдерів для зменшення у них рівня інформаційної невизначеності щодо окремих аспектів діяльності підприємства.

Виходячи з базових положень сигнальної теорії, підприємства є заінтересованими в сигналізуванні за допомогою ESG звітності. Передусім це зумовлюється потребою підтримання, налагодження або відновлення діалогу зі стейкхолдерами, посилення рівня довіри до них через наявність проблеми інформаційної асиметрії. Подібна проблема, яка спричиняє конфлікти між менеджментом та стейкхолдерами, означає, що менеджмент поінформований краще та знає про роль підприємства в забезпеченні сталого розвитку глибше, ніж стейкхолдери. А сигналізування за допомогою розкриття додаткової облікової інформації зменшує інформаційний розрив між менеджментом та стейкхолдерами, усуваючи інформаційну невизначеність. У контексті ESG звітності це означає, що стейкхолдери не володіють достатньою релевантною та достовірною інформацією про роль підприємства у подоланні та мінімізації екологічних та соціальних проблем, що пов'язані з його діяльністю, а також щодо особливостей функціонування системи корпоративного управління. Тому формування та оприлюднення ESG звітності мінімізує інформаційну асиметрію між менеджментом та стейкхолдерами щодо екологічно та соціально відповідальної ролі, яку займає підприємство в суспільстві.

Регулярне розкриття ESG звітності сприятиме подоланню проблеми інформаційної асиметрії внаслідок формування високого рівня довіри стейкхолдерів та мінімізації репутаційних ризиків, в кінцевому підсумку забезпечуючи підвищення фінансових результатів та прирощення доданої вартості. Як зазначають В. Ван Зійл, К.Вестманн та В.Мароун, з точки зору сигнальної перспективи ESG звітність є не просто соціальним чи політичним імперативом, оскільки екологічні та соціальні проблеми можуть вплинути на діяльність організації та її здатність отримувати прибуток. Як наслідок, високоякісне розкриття ESG інформації сигналізує про те, що потенційно значні бізнес-ризикі ефективно управляються, зменшуючи асиметрію інформації та знижуючи вартість власного капіталу [16, с. 74].

Виходячи з базових положень сигнальної теорії (Б.Л. Коннеллі та ін. [4, с. 44]), процес оприлюднення ESG звітності та її вплив на стейкхолдерів підприємства можна представити таким чином (рис. 1).

Примітка: в полях із заливкою сірим кольором наведено назви елементів сигнальної теорії

Рис. 1. Інституційне сигналізування за допомогою ESG звітності в сигнальному середовищі

Виходячи із наведеного на рисунку 1 процесу сигналізування, задля зміни поведінки стейкхолдерів щодо підприємства, завдяки більш точному та глибокому розумінню його ролі в досягненні Цілей сталого розвитку, підприємства-сигналізатори формують та оприлюднюють ESG звітність, яка є сигналом, що орієнтований на приймача (заінтересованого стейкхолдера). Це твердження базується на тому, що менеджмент підприємства володіє повним обсягом інформації про його соціальну та екологічну ефективність, про етичну культуру, про рівень розвитку системи корпоративного управління та впровадження принципів сталого розвитку в свою діяльність, тобто про певний набір якостей (дій, результатів тощо), що майже не розкриваються в традиційній фінансовій звітності. Окрім цього, стейкхолдерам можуть бути невідомі (повністю або частково) наміри та стратегія підприємства в досягненні Цілей сталого розвитку, що також можуть бути розкриті і передані стейкхолдерам за допомогою ESG звітності. Оприлюднення ще нездійснених, однак вже запланованих намірів та стратегічних ініціатив дозволяє зменшити потенційні соціальні та екологічні загрози, пов'язані з діяльністю підприємства-сигналізатора.

Таким чином, з метою подолання наявної проблеми інформаційної асиметрії між менеджментом та стейкхолдерами підприємством здійснюється розкриття ESG звітності, в якій оприлюднюється додаткова розширена і конкретизована інформація про його ESG практики, посилюючи і поглиблюючи рівень інформування стейкхолдерів про них та запобігаючи неправильному тлумаченню їх суті. З позиції вирішення агентської проблеми сигналізування дозволяє зменшити кількість зловживань менеджментом підприємства, пов'язаних з інформаційною асиметрією між ними та зовнішніми стейкхолдерами.

Підприємства, згідно з сигнальною теорією, є інституційними сигналізаторами, які забезпечують формування агрегованих сигналів у вигляді ESG звітності в межах обраної на підприємстві політики розкриття додаткової облікової інформації, яка може бути консервативною, нейтральною та прогресивною. Передача інституційного сигналу за допомогою ESG звітності передбачає, що підприємство має певну якість або намір щодо досягнення Цілей сталого розвитку, однак які неідентифіковані та досі не спостерігаються стейкхолдерами. За таких обставин стейкхолдер повинен мати відповідний рівень аперцепції сигналу, тобто незадоволену потребу в інформації про наявність такої якості або наміру для покращання своєї взаємодії з підприємством, у кого наявні такі якості та наміри досягнення Цілей сталого розвитку. Оскільки ESG звітність складається на певну дату, то вона є фотознімком про наявні якості (дії, результати тощо) та наміри, який надається підприємством-сигналізатором стейкхолдеру та який був сформований і оброблений за допомогою системи змістовних і формальних фільтрів, під якими треба розуміти використовувану методологію формування ESG звітності, наприклад, GRI.

Інституційне сигналізування можна розглядати як стратегічний управлінський інструмент, який дозволяє через покращення взаємодії зі стейкхолдерами забезпечувати підприємству доступ до рідкісних ресурсів (природних, інтелектуальних, людських) та участь в екологічних і соціальних проєктах, зменшувати вартість залученого капіталу, покращувати інвестиційну привабливість та в цілому управління соціальними очікуваннями щодо легітимності підприємства здійснювати свою діяльність. Якість застосування такого інструменту визначається здатністю підприємства-сигналізатора змінювати його сприйняття стейкхолдерами, перетворюючи інформаційну невизначеність щодо ролі підприємства в забезпеченні сталого розвитку на інформаційну визначеність.

Результатом прийняття сигналу, його інтерпретації та розуміння, що полягає у формуванні нової інформаційної реальності, тобто нового сприйняття та вражень щодо ролі підприємства в досягненні Цілей сталого розвитку, має стати зміна поведінки стейкхолдерів, що проявляється у зміні підходів до прийняття рішень (покращання або погіршення), що стосуються підприємства-сигналізатора. Причиною зміни поведінки стейкхолдерів є зменшення інформаційної асиметрії в частині діяльності підприємства, що забезпечує досягнення Цілей сталого розвитку, таким чином змінюючи його репутацію та забезпечуючи новий якісний рівень взаємовідносин з учасниками ринку. Ступінь таких змін у рішеннях стейкхолдерів характеризує якість сигналізування, тобто силу його впливу на зменшення рівня інформаційної невизначеності.

Через співвідношення якості сигналізування з понесеними на його реалізацію витратами (які також враховують витрати на аудит (надання впевненості) ESG звітності) можна визначити загальну ефективність інституційного сигналізування за допомогою ESG звітності. Аналіз ефективності сигналізування дозволяє приймати рішення підприємствам-сигналізаторам щодо збереження або удосконалення механізмів інституційного сигналізування – змістовних і формальних фільтрів.

Рівень достовірності інформації, оприлюдненої в ESG звітності, рівень її суттєвості, повнота розкриття інформації (не лише позитивні атрибути та результати), наявність аудиторського висновку щодо перевірки ESG звітності є характеристиками надійності такого сигналу, що має враховуватися стейкхолдерами в процесах її інтерпретації та коригування власної поведінки щодо підприємства-сигналізатора. Результатом впливу на стейкхолдерів є зворотний зв'язок з ними, що дозволяє на основі аналізу зміни їх поведінки

визначити якість одержаного результату (рівень зменшення інформаційного розриву) та сформувати стратегічну політику щодо удосконалення системи ESG звітування на підприємстві.

З позиції представників сигнальної теорії (Б.Л. Коннеллі та ін. [4, с. 45], Дж.Бергер [1, с. 235]) сигнал є надійним, якщо підприємства, що володіють бажаною якістю або наміром щодо забезпечення сталого розвитку, здатні або готові понести витрати на створення, аудит та оприлюднення ESG звітності. Лише дорогий сигнал інтерпретується стейкхолдером як надійний, оскільки відображає претензії підприємства-сигналізатора мати певну якість або намір. Тому сигнали у вигляді ESG звітності мають бути сформовані і оприлюднені на основі понесення належного обсягу сигнальних витрат, які забезпечать його позитивне вирішення порівняно із ненадійним сигналом. Виникнення у стейкхолдерів сумнівів щодо надійності сигналу у вигляді ESG звітності спонукатиме їх не змінювати поведінку щодо підприємства-сигналізатора, що в цілому характеризуватиме інституційне сигналізування як неефективне.

Відповідно чим надійнішим є наданий підприємством сигнал, тим сильнішим має бути зворотний зв'язок зі стейкхолдерами, що є результатом зменшення інформаційної асиметрії між ними. Однак, виходячи з того, що не всі підприємства однаково турбуються про досягнення ними Цілей сталого розвитку, планування стратегічної політики управління сталим розвитком, то на сьогодні вченими (Л.Сімоні, Л.Біні та М.Белуччі [13, с. 1063]) виявлено залежність, що підприємства з гарними фінансовими, соціальними та екологічними результатами більш умотивовані розкривати свою діяльність в ESG звітності, щоб уникати проблем взаємодії зі стейкхолдерами, ніж підприємства з нижчим рівнем ефективності, які досить часто частково розкривають, пропускають або навіть спотворюють свої результати та наміри. Окрім цього, такі підприємства (з гарними результатами) частіше залучають зовнішніх аудиторів для перевірки ESG звітності, оскільки вони більш впевнені в забезпеченні ефективності такого інституційного сигналізування. Відповідно підприємства, які є менш ефективними з позиції досягнення Цілей сталого розвитку, частково розкривають інформацію в ESG звітності або вдаються до інструментів маніпулювання та фальсифікації її показників. Водночас це дозволяє їм однаково одержувати вигоди від інституційного сигналізування, оскільки стейкхолдерам достатньо складно виявити фальшиві сигнали за допомогою ESG звітності.

Існування такої тенденції має враховуватися стейкхолдерами при інтерпретації та аналізі сигналізування за допомогою ESG звітності, що сприятиме виявленню практик «зеленого відмивання», «камуфляжування» та «символізування», про активне використання яких підприємствами в останні роки зауважують Дж.Ніколо та ін. [12, с. 829], а також допомагатиме виявленню повністю фальшивого сигналізування (Л.Моратіс [10]). Як відмічають Дж.Корбетт, Дж.Уебстер та Т.А. Дженкін [5, с. 261], через свій консолідований характер корпоративні звіти про сталий розвиток часто маскують еволюцію організаційних ініціатив щодо сталого розвитку, внаслідок чого одним зі шляхів, що забезпечує точне розуміння ролі підприємства в досягненні Цілей сталого розвитку, є проведення аналізу показників ESG звітності в розрізі окремих ESG проєктів (екологічних, соціальних тощо) підприємства.

Тому, окрім застосування сигнальної теорії для пояснення практик формування ESG звітності підприємствами при досягненні власних цілей, вченими мають бути доопрацьовані і розвинені окремі її положення, що стосуються інтерпретації та аналізу одержаних стейкхолдерами сигналів, виокремлення у їх складі сигналів нижчого рівня, зокрема, в розрізі окремих проєктів. Як зазначають з цього приводу М.Лопес-Сантамарія та ін., незважаючи на різноманітні дослідження, існуюча література про сигнальну теорію ще не надала чітких доказів щодо інтерпретації типу сигналу, який надає підприємство. Наприклад, поточні дослідження не вивчають, чи є камуфляж сигналом, який домінує над наміром та/або необхідністю [9]. Для вирішення подібних проблем має бути: проведено класифікацію та типізацію сигналізування за допомогою ESG звітності, виходячи із можливості застосування різних систем змістовних і формальних фільтрів; удосконалено методику виявлення повністю та частково фальшивих сигналів; розроблено методологію аналізу сигналів різними групами стейкхолдерів. Наприклад, П.Дж. Келлері та Дж.Перкінс [3, с. 52], виходячи з необхідності вирішення проблеми фальсифікації сигналів, що надаються за допомогою добровільних засобів розкриття облікової інформації, запропонували розробити більш динамічну версію класичної сигнальної теорії. Така нова версія сигнальної теорії має пояснити мотиви, обґрунтувати способи формування фальшивих звітів та сформулювати рекомендації щодо мінімізації та своєчасного виявлення таких практик.

Висновки та пропозиції. Розвиток практик звітування підприємств, що стосуються досягнення Цілей сталого розвитку в світі, а також формування перших систем їх нормативного регулювання зумовлюють необхідність розробки вченими теоретичних засад, які б дозволили краще розуміти процеси взаємодії підприємства за допомогою розкриття спеціалізованих звітів (ESG звітність, інтегрована звітність, звітність про сталий розвиток, звітність про корпоративну соціальну відповідальність, нефінансова звітність тощо) зі стейкхолдерами. До складу таких теоретичних засад можна зарахувати сигнальну теорію, яка розглядає роль розкриття додаткової облікової інформації в зменшенні інформаційної асиметрії між менеджментом підприємства та стейкхолдерами. Ця теорія формує теоретичне підґрунтя для

розуміння того, як додаткова облікова інформація формується та передається стейкхолдерам, що мають певний рівень аперцепції, і яким чином така інформація впливає на зміну їх поведінки.

В результаті аналізу праць вчених-обліковців виокремлено три основні напрями застосування сигнальної теорії в бухгалтерському обліку: 1) аналіз впливу вибору методів обліку або облікового консерватизму на ринках капіталу з асиметричною інформацією; 2) аналіз особливостей розкриття додаткової інформації про фінансову ефективність підприємства; 3) аналіз особливостей розкриття додаткової облікової інформації про досягнення підприємством Цілей сталого розвитку.

На основі вивчення особливостей використання сигнальної теорії в економічних науках обґрунтовано доцільність її застосування для покращання розуміння динаміки формування та оприлюднення ESG звітності, визначення її ролі в удосконаленні взаємодії підприємства зі стейкхолдерами. Виходячи з положень сигнальної теорії ESG звітність є інституційним сигналом, який надається підприємствами-сигналізаторами стейкхолдерам з метою їх переконання стосовно того, що такі підприємства мають певний набір якостей (дій, результатів тощо) та намірів у досягненні Цілей сталого розвитку. Основною метою надсилання такого сигналу є подолання інформаційного розриву між менеджментом та стейкхолдерами щодо стану та результатів соціальних і екологічних впливів підприємства, прозорості корпоративної політики, що в кінцевому підсумку має призвести до покращення організаційної легітимації та взаємодії зі стейкхолдерами, які сприятимуть підвищенню економічної ефективності підприємства, покращенню доступу до рідкісних ресурсів та участі в екологічних і соціальних проєктах, зменшенню витрат на залучення додаткового капіталу, покращенню інвестиційної привабливості тощо.

З метою подолання проблеми надання підприємствами фальшивих сигналів за допомогою ESG звітності, які значно збільшуються в останні роки, обґрунтовано доцільність розвитку окремих положень сигнальної теорії, що стосуються інтерпретації та аналізу одержаних стейкхолдерами сигналів, як перспективи для здійснення подальших досліджень. Зокрема, на особливу увагу заслуговує емпіричний аналіз впливу фальшивих сигналів ESG звітності на поведінку різних груп стейкхолдерів відносно підприємства-сигналізатора.

References:

- Berger, J. (2019), «Signaling can increase consumers' willingness to pay for green products. Theoretical model and experimental evidence», *Journal of Consumer Behaviour*, Vol. 18, Issue 3, pp. 233–246.
- Bini, L., Francesco, G. and Francesco, D. (2011), «Signalling theory and voluntary disclosure to the financial market – evidence from the profitability indicators published in the annual report», [Online], available at: <https://ssrn.com/abstract=1930177>
- Callery, P.J. and Perkins, J. (2021), «Detecting false accounts in intermediated voluntary disclosure», *Academy of Management Discoveries*, Vol. 7, No. 1, pp. 40–56.
- Connelly, B.L., Certo, S.T., Ireland, R.D. and Reutzel, C.R. (2010), «Signaling Theory: A Review and assessment», *Journal of Management*, Vol. 37, Issue 1, pp. 39–67.
- Corbett, J., Webster, J. and Jenkin, T.A. (2018), «Unmasking corporate sustainability at the project level: Exploring the influence of institutional logics and individual agency», *Journal of Business Ethics*, Vol. 147, No. 2, pp. 261–286.
- Gaeremynck, A. (1997), «The limitations of signalling by the choice of accounting methods», *Managerial and Decision Economics*, Vol. 18, No. 1, pp. 33–46.
- Holthausen, R.W. and Leftwich, R.W. (1983), «The economic consequence of accounting choice: Implications of costly contracting and monitoring», *Journal of Accounting and Economics*, No. 5, pp. 77–117.
- Hussainey, K. and Aal-Eisa, J. (2009), «Disclosure and dividend signalling when sustained earnings growth declines», *Managerial Auditing Journal*, Vol. 24, Issue 5, pp. 445–454.
- López-Santamaría, M., Amaya, N., Hinestroza, M.P.G. and Cuero, Y.A. (2021), «Sustainability disclosure practices as seen through the lens of the signaling theory: A study of companies listed on the Colombian Stock Exchange», *Journal of Cleaner Production*, Vol. 317.
- Moratis, L. (2018), «Signalling responsibility? Applying signalling theory to the ISO 26000 Standard for Social Responsibility», *Sustainability*, Vol. 10, Issue 11.
- Morris, R.D. (1987), «Signalling, agency theory and accounting Policy choice», *Accounting and Business Research*, Vol. 18, Issue 69, pp. 47–56.
- Nicolò, G., Zanellato, G., Tiron-Tudor, A. and Tartaglia Polcini, P. (2023), «Revealing the corporate contribution to sustainable development goals through integrated reporting: A worldwide perspective», *Social Responsibility Journal*, Vol. 19, Issue 5, pp. 829–857.
- Simoni, L., Bini, L. and Bellucci, M. (2020), «Effects of social, environmental, and institutional factors on sustainability report assurance: evidence from European countries», *Meditari Accountancy Research*, Vol. 28, Issue 6, pp. 1059–1087.
- Spence, M. (1973), «Job Market Signaling», *The Quarterly Journal of Economics*, Vol. 87, No. 3, pp. 355–374.
- Transforming our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development*. Department of Economic and Social Affairs, [Online], available at: <https://sdgs.un.org/publications/transforming-our-world-2030-agenda-sustainable-development-17981>

16. Van Zijl, W., Wöstmann, C. and Maroun, W. (2017), «Strategy disclosures by listed financial services companies: Signalling theory, legitimacy theory and South African integrated reporting practices», *South African Journal of Business Management*, Vol. 48, No. 3, pp. 73–85.
17. Wang, R.Z., Ó Hogartaigh, C. and Van Zijl, T. (2009), «A Signaling theory of accounting conservatism», [Online], available at: <https://ssrn.com/abstract=1415305>
18. Watts, R.L. and Zimmerman, J.L. (1990), «Positive accounting theory: a ten year perspective», *The Accounting Review*, Vol. 65, No 1, pp. 131–156.
19. Zyznarska-Dworczak, B. (2018), «Accounting theories towards non-financial reporting», *Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach*, Vol. 356, pp. 157–169.

Легенчук Сергій Федорович – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри інформаційних систем в управлінні та обліку Державного університету «Житомирська політехніка».

<https://orcid.org/0000-0002-3975-1210>.

Наукові інтереси:

- теорія бухгалтерського обліку;
- облік нематеріальних активів;
- розвиток обліку та звітності в умовах сталого розвитку;
- диджиталізація обліку.

Олійник Оксана Вікторівна – доктор економічних наук, професор, перший проректор Державного університету «Житомирська політехніка».

<https://orcid.org/0000-0003-2188-9219>.

Наукові інтереси:

- теорія і методологія економічного аналізу;
- сталий розвиток підприємств;
- ESG звітність.

Завалій Тетяна Олександрівна – PhD, старший викладач кафедри менеджменту, бізнесу та маркетингових технологій Державного університету «Житомирська політехніка».

<https://orcid.org/0000-0002-6315-5646>.

Наукові інтереси:

- управління клієнтським капіталом підприємства;
- цифровізація діяльності підприємства в умовах сталого розвитку;
- інструменти цифрового маркетингу.

Lehenchuk S.F., Oliinyk O.V., Zavalii T.O.

Institutional signaling with the help of ESG reporting

The current trends in the development of the reporting system in the conditions of the development of the institutional foundations of enterprise activity on the basis of sustainable development have been analyzed. The expediency of using the signaling theory for a more thorough understanding of the processes of interaction between the enterprise and stakeholders has been grounded. A historical analysis of the use of signaling theory in accounting has been carried out. Based on the analysis of the works of accounting scientists, three main areas of application of the signaling theory in accounting have been highlighted (when choosing accounting methods; when disclosing additional information about financial efficiency; when disclosing additional accounting information about sustainable development). The theoretical foundations of the signaling theory as a means of explaining the interaction of the enterprise with stakeholders using the disclosure of ESG reporting have been considered. The institutional signaling mechanism using ESG reporting in the signaling environment has been developed and analyzed. The disadvantages of applying the signaling theory to the analysis of ESG reporting disclosure processes in cases of manipulation of indicators and their falsification have been highlighted. The reasons for the need to develop a signaling theory in order to overcome the problem of providing false signals by enterprises using ESG reporting have been grounded.

Keywords: signaling theory; institutional signaling; ESG reporting; Sustainable Development Goals; information asymmetry.

Стаття надійшла до редакції 10.05.2024.